

УДК 37.17.022.1

Леся ПАНЧЕНКО

ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

(до виходу книги В. П. Андрущенка «Світанок Європи: проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття»)

Аналізуються інтегративні процеси в Європі, їх протиріччя і можливості вирішення засобами освіти і виховання. Вхідження України в європейський освітній простір вимагає врахування як особливостей національної системи вищої освіти, так і європейських освітніх стандартів, що формуються під впливом інформаційного суспільства. Розуміння цієї необхідності привело автора рецензованої книги до висвітлення стратегічних напрямків, реальних шляхів та заходів модернізаційних зрушень у національній системі вищої освіти на тлі Болонського процесу. Підкреслюється, що головним суб'єктом цього процесу є вчитель.

***Ключові слова:** освіта, вчитель, демократизм, об'єднана Європа, Болонський процес, глобалізований світ.*

Глобалізаційні процеси, притаманні сучасному світові, вимагають трансформації традиційної соціокультурної організації і суспільства, і освіти. З іншого боку, ідеї глобалізації є об'єктивними та визначальними для побудови освітнього простору як окремих національних держав, так і цілих регіонів, таких як Європа.

Процеси глобалізації і, зокрема, процеси європейської інтеграції є на сьогодні вже наявною дійсністю людського життя, визнаним мегатрендом розвитку світової цивілізації. Виклики сучасної доби, загрози глобальних катастроф вимагають поєднання зусиль усіх країн і культур, вимагають формування відповідного новим масштабам суб'єкта дії — людської спільноти в її універсальному вимірі. Водночас, радикальні зміни у світобаченні, в соціальному устрої, в структурі політичної та економічної діяльності потребують не лише масштабного філософського осмислення та визначення стратегій дії, але й передусім виховання нових людських якостей, що б уможливили зміни у способі життя та діяльності. Якщо світ змінюється і глобалізація в цьому процесі відіграє провідну роль, то які ж мають бути зміни в системі підготовки людини до життя, якими мають бути її освіта і виховання?

Деталізований аналіз перебігу об'єднавчих процесів, зокрема на європейському просторі з усіма їхніми суперечностями, причинами й наслідками,

співвідношення українських і європейських цінностей, української і європейської історії, української і європейської освіти, а також можливості мінімізації таких складностей навчально-виховними засобами репрезентує Віктор Петрович Андрущенко в книзі «Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття». Вдале поєднання традиційної класичної педагогічної спадщини і новаторський підхід щодо її філософського осмислення автор трансформує в пояснення необхідності формування педагога, вчителя на ґрунті загальнолюдських цінностей, який виховував би нову еліту суспільства на теренах усїєї Європи.

В результаті глобалізації наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття світ став іншим, ніж 10, 15, 20 років тому. Зрозуміло, що іншою має стати й підготовка особистості до життя. Очевидно, мають змінитися роль освіти і виховання. В епоху глобалізації найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука і освіта. Конкурентноздатною в майбутньому буде людина, яка розбирається в основах наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, є освіченою і практично підготовленою, насамперед, у професійному, мовному і світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки і інформаційних технологій. Нині наріжним каменем модернізації освітньої галузі в Україні є побудова системи стандартів адекватних «духу епохи», побудованих на принципах відповідальності, толерантності, миролюбства тощо. І саме в такому контексті, послідовно розкриваючи європейський досвід становлення ринкових відносин і утвердження демократії, академік водночас наголошує на необхідності гуманістичної забарвленості цих процесів.

Вже сама назва викликає інтерес: який може бути «Світанок Європи», коли майже 100 років тому видатний німецький філософ, політолог і культуролог Освальд Шпенглер залякував європейців «занепадом Європи»; сучасний теоретик цивілізаційного розвитку людства Самюель Гантінгтон пророкував «зіткнення цивілізацій»; не менш видатний теоретик Френсіс Фукуяма застерігав нас щодо наближення «кінця історії» тощо. Тут автор не протиставляє свою позицію знаменитим мислителям, а показує шлях виходу із кризи. Мова йде про пошук шляхів і ресурсів модернізації виробництва і споживання, оптимізації політичних стосунків між народами і громадянами, зближення і порозуміння культур, формування об'єднуючої філософії життєвого процесу на принципах гуманізму, справедливості, милосердя і свободи.

Теоретична та праксеологічна цінність даної роботи полягає насамперед у тому, що визначаються концептуальні засади розуміння перспектив еволюціонування освіти, специфіки становлення пріоритетів під впливом уявлень про зміст і покликання освітньої галузі. В монографії не лише узагальнено європейський педагогічний досвід; вона має також прогностичну

спрямованість, яка побудована з опертям на історично доведені факти, що стосуються освіти, науки і культури, інтелектуального і духовного розвитку народів європейського простору, України і світу.

Отже, саме перед освітою постає проблема пошуку нових теорій і методик виховання особистості майбутнього суспільства, відкритої гуманістичним загальнолюдським цінностям, і яка характеризується високоморальними якостями й здатна згармонізувати розхитані моральні принципи цивілізації. Концептуальні відповіді щодо того, яка система навчання зможе активізувати не лише освітній процес, а й культурну, наукову, соціогуманітарну сферу суспільного життя, подає автор монографії, а також дає відповіді на запитання: «Чому вчити?», «Як вчити?», «На чому вчити?», «Скільки вчити?» тощо.

Протягом усієї концепції даної монографії червоною ниткою прописана ідея, що в центрі євроінтеграційних освітніх процесів стоїть Вчитель. З кожним новим поворотом суспільної практики, новим суспільним досвідом і знаннями, накопиченими в лоні науки, змінюються завдання підготовки молоді до життя, їх виховання. І все це лягає на плечі Вчителя, який завжди має знаходитись на «хвилі часу», відлунювати новітні тенденції, забезпечувати зростання і виховання в дусі часу і разом з тим, в дусі тягlosti культурно-історичної традиції, притаманній народу, культурі, нації. Від особистості вчителя, таким чином, залежить ефективність навчально-виховного процесу. «Безособистісний» вчитель викликає в учня відразу, несприйняття, небажання вчитися. І тільки Вчитель з великої букви, Вчитель сильної волі, знання і чуттєвої культури, може забезпечити становлення особистості, співрозмірної з часом і перспективними потребами.

Особливої уваги заслуговують запропоновані автором основні риси підготовки «нового вчителя». Моральні цінності демократії, прав людини, толерантності, екологічної культури, соціальної солідарності постають підґрунтям підготовки «нового вчителя» ХХІ століття. Вони має здійснюватися на засадах людиноцентризму, утверджуючи нову етику, зберігаючи і поглиблюючи духовний зміст освіти. Тим самим підготовка «нового вчителя» сприятиме позитивній стратифікації соціального простору, успішному визначенню духовного й соціального статусу особистості.

Розглядаючи проблему «падіння престижу професії вчителя» в останні роки в Україні та хибну роль в цьому процесі фінансування освіти і науки за так званим залишковим принципом, автор намагається виявити певні загальні причини цих негараздів. Однією з них є те, що коли за радянських часів у нас панував марксистський принцип про вирішальну роль суспільства у формуванні особистостей, який стримував активну роль останніх в соціальному житті, то на перших етапах нашої незалежності, політика, в тому числі і в освітній галузі виходила з протилежного принципу — про необхідність

мінімального втручання держави в таке формування. І лише значно пізніше дійшли висновку про односторонність цих протилежних тенденцій, про те, що не лише економіка, а й уся діяльність щодо формування особистостей повинна спиратись на пошук кращого вирішення проблеми співвідношення цих тенденцій, що уся ця діяльність повинна бути соціально орієнтованою.

Значна увага в монографії приділяється розробці проблем, пов'язаних з формуванням кращих вмінь сучасного учителя безпосередньо спілкуватись з своїми учнями. Видатні українські педагоги — М. Драгоманов, К. Ушинський, М. Пирогов, А. Макаренко і В. Сухомлинський — подарували нам, сучасному поколінню українських педагогів не тільки свої нетлінні педагогічні й виховні надбання, але й гідне місце в європейському освітньому просторі як їх прямих і беззаперечних спадкоємців. Спираючись при цьому на концепції, розроблені видатними педагогами, автор виявляє як певні загальні закономірності такого спілкування, так і унікально-індивідуальні форми прояву останніх у кожному особливому випадку такого спілкування. Причому саме велика увага в роботі приділяється вирішенню методологічних проблем пошуку кращого поєднання того, що треба вважати як загальне і необхідне у формуванні особистості сучасного вчителя, а що залишити на його вільний та унікальний вибір.

Не викликає сумніву, що книга є важливим кроком на шляху подолання і вирішення проблем не лише вітчизняної, але й світової освіти. Адже в ній стверджується головне — інтегрована, об'єднана Європа, це не тільки економіка, фінанси, банки та виробництво, а й перш за все, знання, інтелект. І хоча Україна презентувала завжди високоякісну освіту, а українські освітяни відомі в Європі, однак є й суттєві суперечності. Це і обмежене фінансування, і рецидиви тоталітарного стилю управління, і брак новітніх засобів навчання. Формування єдиних із Європою освітніх пріоритетів поки що теж далеке від завершення. В. П. Андрущенко виокремлює й інші очевидні та приховані проблеми, як то: управління і якість навчального процесу та наукових досліджень, ресурсне забезпечення за умов дотримання соціальних гарантій і світових конвенцій про права людини, захист дітей та молоді. Перш за все треба зафіксувати обов'язковий і необхідний взаємозв'язок процесів демократизації вищої освіти із відповідним правовим забезпеченням. Як вказує В. П. Андрущенко, ідеологія законотворчості освітянської галузі формується як відлуння трьох головних відносно автономних соціокультурних потоків: 1) об'єктивно-історично обумовленого потоку українського державотворення; 2) загальноцивілізаційного повороту людства до демократії, ринкових відносин і фундаментальних цінностей; 3) традиційної української національної культури і національної педагогіки.

Тому ці «три духовні потоки, синтезовані в єдине ціле, створюють унікальне ідеологічне підґрунтя для формування нормативно-правового поля

освіти як демократичної, інтегрованої в європейський і світовий освітній простір, відкритої і толерантної системи».

Важлива заслуга автора полягає в тому, що він у вирішенні проблем спирається не лише на теоретичний аналіз та відповідну літературу, а й на свій багаторічний досвід практичного педагога.

Оптимістична впевненість академіка, професора В. П. Андрущенка в тому, що «ми станемо свідками світанку, розквіту і потужного зростання Європи як регіону, який першим вступає у стадію ноосферного розвитку людства й веде за собою інші народи світу» відкриває натхненну силу йти в студентську аудиторію саме з європейськими цінностями в серці, з європейськими принципами викладання.

Леся Панченко. Европейское образование в контексте вызовов глобализованного мира (к выходу книги В. П. Андрущенко «Рассвет Европы: проблема формирования нового учителя для объединенной Европы XXI века»).

Анализируются интегративные процессы в Европе, их противоречия и возможности решения средствами образования и воспитания. Вхождение Украины в европейское образовательное пространство требует учета как особенностей национальной системы высшего образования, так и европейских образовательных стандартов, формирующихся под влиянием информационного общества. Понимание этой необходимости привело автора рецензируемой книги к освещению стратегических направлений, реальных путей и мероприятий модернизационных сдвигов в национальной системе высшего образования на фоне Болонского процесса. Подчеркивается, что главным субъектом этого процесса является учитель.

Ключевые слова: образование, учитель, демократизм, объединенная Европа, Болонский процесс, глобализованный мир.

Lesya Panchenko. European Education in the Context of the Globalized World's Challenges (to the book V. P. Andrushchenko «Dawn of Europe: The Problem of the Formation of a New Teacher for a United Europe XXI»).

The integrative processes in Europe, their contradictions and their possible solutions through education and training are analyzed. Ukraine's entry into the European educational space requires that the European educational standards formed under the influence of the information society, has been taken into account by the national system of higher education. The author of reviewed book basing on this position analyzes the strategies, results of the modernization shifts in the national system of higher education on the context of the Bologna process. It is emphasized that the teacher is the main figure of this process.

Keywords: education, teacher, democracy, united Europe, Bologna process, globalized world.